

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده حقوق ، گروه حقوق خصوصی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : حقوق خصوصی

عنوان :

مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران در برابر مصرف کنندگان

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید محسن بهشتیان

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر بختیار عباسلو

پژوهشگر:

حسین حامدی

زمستان ۱۳۹۱

چکیده

سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران به عنوان یکی از مهمترین موسسات دولتی که نقش مهمی در سلامت و ارتقای کیفی کالاها و خدمات مصرفی در جامعه بر عهده دارد لذا افراد جامعه نیز با اعتقاد نماینده بودن این سازمان، در بررسی دقیق استانداردها و کیفیت کالاها و خدمات مورد نظر به مصرف آن می پردازد، قانونگذار اختیارات وسیعی به سازمان مذکور داده است تا به وسیله آن اهدافی که برای آن تعیین شده و مورد انتظار و تقاضای عموم مصرف کنندگان نیز هست را درست انجام دهد. قطعاً اختیارات بدون مسئولیت (همچنان که در ادوار گذشته دولت ها دیده می شود و موجب نادیده گرفتن بسیاری از حقوق مردم و ورود زیان به آنها و در نتیجه جامعه دچار هرج و مرج می شود) موجب نادیده گرفتن بسیاری از حقوق مصرف کنندگان است لذا امروزه هر جا سخن از اختیارات است مسئولیت نیز همراه آن می آید بنابراین با توجه به این مطالب با بررسی اعمالی که سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران با توجه به قوانین و مقررات که در رابطه با حمایت از حقوق مصرف کنندگان انجام می دهد که اگر در اثر کوتاهی یا قصور و بی مبالاتی سازمان استاندارد در برابر وظایف محوله ضرری متوجه کسی شود اولاً ایا سازمان مذکور در برابر چنین اعمالی مسئول است و ثانياً اگر مسئولیت متوجه سازمان است چه نوع مسئولیتی است و دارای چه آثار حقوقی است و مصرف کنندگان برای احقاق حقوق تضییع شده خود باید به چه مراجعی مراجعه کند.

واژه های اساسی و کلیدی این تحقیق عبارت اند از : مسئولیت مدنی ،سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصرف کنندگان،اعمال حاکمیتی و اعمال تصدی گری.

مقدمه.....	۱
بخش اول : مفاهیم و مبانی مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و نقش سازمان استاندارد در حمایت از مصرف کننده گان.....	۸
فصل اول : مفاهیم.....	۱۰
مبحث اول : مفهوم مسئولیت مدنی.....	۱۱
گفتار اول : تعریف مسئولیت	۱۱
گفتار دوم : تعریف مسئولیت مدنی و تفاوت آن با سایر مسئولیت ها.....	۱۲
الف : تعریف مسئولیت مدنی	۱۲
ب: انواع مسئولیت مدنی و تفاوت آن با سایر مسئولیت ها.....	۱۳
گفتار سوم : مفهوم مسئولیت مدنی دولت	۱۵
الف : ارکان مسئولیت مدنی دولت.....	۱۷
ب: منابع مسئولیت مدنی دولت	۲۲
مبحث دوم : مفهوم استاندارد و سازمان استاندارد در دنیا و ایران.....	۲۸
گفتار اول : مفهوم استاندارد و تاریخچه آن در دنیا و ایران.....	۲۹
الف: تعریف استاندارد و انواع آن	۲۹
ب : تاریخچه استاندارد در دنیا و ایران.....	۳۲

گفتار دوم : مفهوم سازمان بین المللی استاندارد ISO و سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران.....	۳۵
الف : مفهوم سازمان بین المللی استاندارد ISO.....	۳۵
ب: مفهوم سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران.....	۳۵
مبحث سوم : مفهوم حقوق مصرف کننده.....	۴۰
گفتار اول : تعریف حقوق مصرف کننده در ایران و اتحادیه اروپا.....	۴۱
الف : تعریف حقوق مصرف کننده در ایران	۴۱
ب: تعریف حقوق مصرف کننده در اتحادیه اروپا.....	۴۱
گفتار دوم : انواع حقوق مصرف کننده.....	۴۲
فصل دوم : مبانی مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و نقش سازمان استاندارد در حمایت از مصرف کنندگان.....	۴۳
مبحث اول: مبانی مسئولیت مدنی.....	۴۴
گفتار اول : سیر تاریخی	۴۴
الف : نظریه تقصیر.....	۴۷
ب : نظریه فرض تقصیر.....	۴۸
ج : نظریه خطر یا مسئولیت عینی.....	۴۹
د : نظریه مسئولیت شدید یا ایمنی	۴۹
گفتار دوم : مسئولیت مدنی دولت در حقوق ایران.....	۵۰

- مبحث دوم : نقش سازمان استاندارد در حمایت از مصرف کنندگان..... ۵۲
- گفتار اول : سابقه حمایت از مصرف کنندگان..... ۵۲
- گفتار دوم : وظایف سازمان استاندارد در رابطه با حمایت از مصرف کنندگان..... ۵۳
- بخش دوم : قلمرو و آثار مسئولیت مدنی سازمان استاندارد..... ۵۶
- فصل اول : قلمرو مسئولیت مدنی سازمان استاندارد..... ۵۸
- مبحث اول : مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی ۵۸
- گفتار اول : مفهوم شخصیت حقوقی ۵۹
- گفتار دوم : ماهیت شخص حقوقی و آثار آن..... ۶۰
- گفتار سوم : اقسام شخص حقوقی ۶۲
- گفتار چهارم : مبانی مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی..... ۶۳
- مبحث دوم : مسئولیت مدنی سازمان استاندارد..... ۶۶
- گفتار اول : ماهیت عمل سازمان استاندارد ۶۷
- الف : تعریف و پیشینه تاریخی اعمال حاکمیتی و تصدی در ایران ۶۹
- ب : اعمال حاکمیتی سازمان استاندارد..... ۷۳
- ج: اعمال تصدی گری سازمان استاندارد..... ۸۲
- گفتار دوم : تقصیرات احتمالی سازمان استاندارد و مبانی مسئولیت سازمان..... ۸۴
- الف: خطاهای قبل از صدور مجوز..... ۸۴
- ب: خطاهای بعد از صدور مجوز..... ۸۶

- گفتار سوم : حدود مسئولیت سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران..... ۸۸
- مبحث سوم : مسئولیت کارکنان سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران..... ۹۱
- گفتار اول : تمسک به مراجع اداری و انتظامی..... ۹۲
- الف : تعقیب اداری و انتظامی..... ۹۲
- ب: مطالبه خسارت ۹۲
- گفتار دوم : تمسک به مراجع قضایی..... ۹۳
- الف : تعقیب کیفری ۹۳
- ب: تعقیب حقوقی..... ۹۳
- فصل دوم : آثار مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی..... ۹۳
- مبحث اول : جبران خسارت ۹۴
- گفتار اول : انواع جبران خسارت..... ۹۵
- الف : جبران عینی..... ۹۵
- ب: جبران خسارت از طریق پرداخت معادل..... ۹۵
- گفتار دوم : دعوای مطالبه خسارت علیه سازمان استاندارد ۹۷
- گفتار سوم : قابل جمع بودن حقوق مختلف مصرف کننده..... ۹۸
- گفتار چهارم : مسئولیت سازمان استاندارد در صورت وجود چند سبب..... ۱۰۰
- الف : اشکال اجتماع چند سبب در بروز حادثه..... ۱۰۱
- ب: معیار تقسیم مسئولیت در صورت تعدد اسباب..... ۱۰۳

ج: نظر برگزیده در حقوق ایران	۱۰۵
مبحث دوم : مراجع صالح جهت طرح دعوی مسئولیت مدنی علیه سازمان استاندارد.....	۱۰۷
گفتار اول :صلاحیت دیوان عدالت اداری در دعوی مسئولیت مدنی علیه سازمان استاندارد.....	۱۰۷
گفتار دوم : صلاحیت دادگاههای عمومی در رسیدگی به دعاوی مسئولیت مدنی علیه سازمان استاندارد.....	۱۰۹
نتیجه.....	۱۱۱
ضمیمه.....	۱۱۳
فهرست منابع و مآخذ.....	۱۲۳

مقدمه

بیان مسئله :

در آغاز عصر سرمایه داری ، نظریه پردازان می پنداشتند با حمایت از آزادی جامعه به نظم عادلانه خواهد رسید . بازرگانان ، صاحبان صنایع و عرضه کنندگان در همان حال که در راه کسب ثروت به رقابت می پردازند بر آن نظم مطلوب هم نزدیک می شوند و دست های پنهان جامعه بدان سو رهنمود خواهد شد . حقوق دانان نیز در سایه عشق به آزادی عدالت را جستجو می کردند، احترام به قراردادهای خصوصی را بهترین وسیله توزیع عادلانه ثروت می شمردند . ولی تجربه نشان داد که قدرت سرمایه نیز همانند حاکمیت سیاسی اگر مهار نشود، خطرناک است. تفاوت تنها در شیوه تجاوز است آنچه را ستمگران خودکامه به زور می ستانند، قدرت نوپای سرمایه بر حیطة و در پناه آزادی به آن دست می یابد . پس برای جمع دو ارزش والای آزادی و عدالت چاره در این است که از ناتوان در برابر قدرت حمایت شود . یکی از چهره های حمایت از ناتوان مسئول شناختن صنعتگران و سوداگران نسبت به پیامدهای ناگوار گردش چرخ تولید است . هر که غنیمت از آن اوست غرامت می دهد . تولیدکننده باید کالای خود را چنان بی خطر بسازد که از انتفاع متعارف آن به هیچکس گزندی نرسد وگرنه چون سود تولید را می برد مسئول شناخته خواهد شد به این چهره از حمایت از ناتوان در حقوق ایران و در باب مسئولیت مدنی از جنبه های مختلف پرداخته شده است اما آنچه بدان کمتر توجه شده است اینکه از دیرباز دولت ها ، وظیفه کنترل کالاهای عرضه شده به بازار را داشته اند . چنانکه در یونان قدیم ده نفر ناظر بازار و میدان^۱ وظیفه مراقبت از وضع عمومی بازار را داشتند و مکلف بودند تا در مورد ناخالص و تقلبی بودن اجناس بازرسی کنند که در معرض فروش گذاشته شده اند . امروزه این وظیفه به شکلی دیگر بر عهده سازمان استاندارد است.^۲ در واقع عمل نظارت بر بازار و تجارت که از قدیمی ترین وجوه اعمال حاکمیتی دولت ها محسوب می شود خود

^۱ Ageranames ، ارسطو ؛ اصول حکومت آتن ، ترجمه باستانی پاریزی نشر کتاب های جیبی ، ۱۳۷۰ ، ص ۱۸۸

^۲ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران ، مصوب دوم اسفند ماه ۱۳۷۱ ، نیز ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان ۱۳۸۸

می تواند در صورت نقص یا اتخاذ راهبردهای نامناسب منشأ ورود خسارت بر مصرف کنندگان تلقی شود.

در کشورهای اروپایی و آمریکایی معمول است که به تولید کنندگان، سندی^۱ بدهند که بیان کننده کیفیت کالاهاست و یا اجازه ای که گواه بر روایی تولید و توزیع کالا است. در حقوق ایران نیز سابقه صدور چنین گواهی هایی از دیرباز به چشم می خورد برای مثال ماده ۶۲ آئین نامه لایحه قانون حفاظت فنی (۱۳۳۶) به کار انداختن هر نوع جراثقالی را اعم از برقی و مکانیکی و دستی به تحصیل برگ معاینه از موسساتی صلاحیتدار منوط می کند که شورای عالی حفاظت فنی تعیین کرده است. مسئله ای که در حقوق کنونی باید بدان پرداخت این است که صادرکنندگان این مجوزها در موردی که آن کالا سبب اضرار به دیگری شود تا چه اندازه مسئولیت دارند و آیا ممکن است این مجوزها که نشانه سلامت کالا هستند رافع مسئولیت تولیدکنندگان باشند؟ زیرا از یک طرف مصرف کننده نهایی علی رغم شناختی که از کالا و تولید کننده دارد بلکه بیشتر به دلیل اعتماد بر مهر و تائید مؤسسات عمومی صادر کننده مجوز بهره برداری (از جمله سازمان استاندارد) به خرید و مصرف آن کالا اقدام می کند (قاعده غرور) و از سوی دیگر این تولیدکنندگان و عرضه کنندگان کالا و خدمات هستند که با ساخت و عرضه نامناسب کالا و خدمت و با ارتکاب تقصیر سبب بروز خسارت می شوند. آنچه باید بررسی گردد این است، آیا ممکن است این مجوزها که نشانه سلامت کالا هستند، رافع مسئولیت تولید کنندگان باشند این موضوع بحثی است در حقوق عمومی و خصوصی، زیرا واضح است که صدور مجوز در جهت نظارت بر بازار، امری حاکمیتی و نه از سر سودا و تجارت است و سازمان های صادر کننده آن منفعتهای عمومی را در نظر دارند اما گاه با کوتاهی در نظارت و صدور پروانه برای کالاهای معیوب یا خطرناک نقض غرض صورت می پذیرد از سوی دیگر تولیدکنندگان و عرضه کنندگان کالا و خدمات عمدتاً عملی انتفاعی را در پیش گرفته اند و با ایجاد محیطی خطرناک که درهای کسب سود هستند عادلانه به نظر نمی رسد که این سوداگران صرفاً در پناه اخذ مجوز و پروانه از مسئولیت عمل انتفاعی خویش شانه خالی نمایند. مسئله در اینجا تزامن حقوق

---

^۱ Consumer report

^۲ approval governmental license

است از یک سو حق نظارت دولت و از سوی دیگر حق فعالیت اقتصادی و از طرف دیگر حق امنیت و تمامیت جسمانی و مالی مصرف کنندگان تضمین هر یک از این حقوق در برابر دیگری باید بر مبنای معقول و عادلانه و بر اساس اصول پذیرفته شده در باب مسئولیت مدنی لحاظ گردد این تحقیق در پی آن است آیا توصیف موضوع و ابعاد مختلف آن و بیان مبانی نظری مطرح شده در این باب و با لحاظ قوانین، دکترین و عرف حاکم بر مسئله در حقوق ایران راهکاری عادلانه ارائه دهد راهکاری که هم منافع جامعه و رشد روند تولید و خلاقیت را تضمین کند و هم زیان دیده را در برابر سوداگران و نهادهای عمومی خاطی حمایت نماید.

انگیزه و اهداف تحقیق :

ضرورت بررسی موضوع عبارت است از : ۱- اهمیت و جایگاه سازمان استاندارد به عنوان نهاد انحصاری صدور پروانه کاربرد علامت استاندارد. ۲- سابقه کار عملی در سازمان مذکور به عنوان کارشناس حقوقی و آشنایی با رویه ها و ساز و کارهای عملی صدور مجوزها. ۳- گستره تأثیرگذاری مسئولیت مدنی سازمان مزبور در محاسبه ریسک تولیدکنندگان و عرضه کنندگان کالاها و خدمات از سوی دیگر، بررسی قلمرو مسئولیت مدنی سازمان استاندارد ایران را به نحو مطلوب توجیه می نماید زیرا با روشن شدن چهارچوب و ابعاد مسئولیت سازمان یاد شده هم مصرف کنندگان کالا و خدمات تولیدی و وارداتی با آگاهی از میزان مسئولیت صادرکننده پروانه استاندارد وضعیت حقوقی خویش را در صورت بروز خسارت در برابر سازمان مذکور می شناسند و هم تولید کنندگان دارای مجوز استاندارد، با شناسایی دقیق ریسک و تولید محصولات مذکور و در صورت لزوم با تضمین جمعی و گروهی مسئولیت یاد شده (از طریق بیمه با مسئولیت صندوق های تضمین مسئولیت) بر تولید و عرضه کالا و خدمات و یا واردات آنها اقدام می نمایند.

هدف اصلی از انجام تحقیق حاضر در وهله اول بررسی و شناسایی حدود قلمرو مسئولیت مدنی سازمان استاندارد ایران به عنوان یک سازمان دولتی در برابر مصرف کنندگان کالاها و خدمات تایید

شده از سوی سازمان مذکور است در وهله دوم بررسی این مطلب که آیا صدور مجوزهای یاد شده که نشانه سلامت کالا است رافع مسئولیت تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالا و خدمات با واردکنندگان خواهد بود یا خیر؟ هدف ثانویه والتزامی که تحقیق حاضر در پی آن است اینکه با روشن شدن قلمرو مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و بیان رابطه آن با مسئولیت تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان دارای پروانه استاندارد میزان اطمینان حقوقی به عنوان فاکتور و عاملی در بهبود محیط کسب و کار افزایش یابد چرا که با بررسی همه جانبه موضوع، شفافیت حقوقی امر ارتقاء یافته و این خود عاملی در جهت افزایش خلاقیت و رشد تولید و عرضه محصولات دارای پروانه خواهد شد.

سؤالات اصلی تحقیق :

این تحقیق در پی پاسخگویی به سؤالات اصلی زیر است :

- ۱- مبنای مسئولیت مدنی سازمان استاندارد در فرض وجود ارکان مسئولیت چیست؟
- ۲- تأثیر صدور مجوز کاربرد علامت استاندارد در قلمرو مسئولیت مدنی تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالا و خدمات چیست؟
- ۳- در فرض اشتراک مسئولیت سازمان استاندارد با تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالا و خدمات ضابطه تقسیم مسئولیت چیست؟

فرضیه های تحقیق :

- ۱- مبنای مسئولیت مدنی سازمان استاندارد، نظریه تقصیر و قاعده فقهی غرور است.
- ۲- صدور مجوز کاربرد علامت استاندارد قاطع رابطه سببیت میان فعل زیانبار تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالا و خدمات و ضرر ایجاد شده نبوده و با وجود سایر شرایط طبق اصل، مسئولیت اینان با سازمان مشترک خواهد بود.

۳- معیار و ضابطه تقسیم مسئولیت ، میزان تأثیر عمل یا مداخله هر یک از اشخاص مسئول در ایجاد ضرر است .

پیشینه تحقیق :

در مورد موضوعات مرتبط با عنوان تحقیق یعنی مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران در برابر مصرف کنندگان در ادبیات حقوقی ایران پژوهش مستقل و جداگانه ای صورت نگرفته است . آنچه بیشتر مورد بررسی و مذاقه قرار گرفته است عنوان کلی مسئولیت مدنی و با بررسی مسئولیت در شاخه های مختلف حقوق خصوصی از جمله مسئولیت ناشی از تولید کالا ، مسئولیت پیمانکاران، مسئولیت شرکت های عرضه کننده خدمات و ... است اینجانب با بررسی سابقه تحقیق حاضر در حقوق ایران به پژوهش همه جانبه ای در ارتباط با مسئولیت یک نهاد عمومی دولتی در برابر مصرف کنندگان دست نیافته ام آنچه در این ارتباط انجام یافته است بررسی مسئولیت مدنی دولت به طور کلی است نه بررسی ویژه یک نهاد تخصصی ، آن هم در برابر مصرف کنندگان، در این ارتباط می توان به پایان نامه دکتر حسن جعفری تبار با عنوان مسئولیت مدنی کالا و پایان نامه صادق مددی با عنوان مسئولیت مدنی تولید کنندگان و فروشندگان کالا اشاره نمود . در این پژوهش سعی بر آن شده است که با استفاده از نتایج پژوهش های انجام گرفته و با در نظر گرفتن ادبیات حقوقی حاکم بر قضیه ، ارزیابی علمی انجام پذیرد.

نوع روش انجام تحقیق :

در این تحقیق با استفاده از منابع کتابخانه ای و اینترنتی اطلاعات ضروری پژوهشی گردآوری و در وهله اول به توصیف مفاهیم و داده های مرتبط با موضوع تحقیق پرداخته شده است از آنجا که موضوع یاد شده بویژه در ارتباط با استاندارد و سازمان های مرتبط با آن دربردارنده اصطلاحات روندها و سازوکارهای تخصصی است پس از گردآوری اطلاعات سعی بر آن شده است که

توصیف امور تخصصی فوق به گونه ای انجام پذیرد که امکان طرح مطالب حقوقی ذیربط به نحو بهینه میسر گردد در مرحله بعد مفاهیم و مطالب ارائه شده با استفاده از روش تحلیلی مورد ارزیابی علمی قرار گرفته و با لحاظ اصول و مبانی حقوقی به استخراج و استنباط احکام و نتیجه گیری حقوقی اقدام شده است .

✓ توجیه پلان :

در بخش نخست این تحقیق به دلیل ارتباط موضوع پژوهش با مسئله مسئولیت مدنی دولت سعی شده است پس از طرح مفاهیم کلی و اولیه ، ارکان و منابع مسئولیت مدنی دولت مورد بررسی قرار گیرد بعلاوه بدلیل ساختار ویژه سازمان استاندارد و تخصص بودن مفاهیم مرتبط با استاندارد در ادامه به تعریف استاندارد و تاریخچه آن و ارزیابی سازمان بین المللی مربوطه پرداخته شده است این امر نه تنها چهارچوب موضوعی پژوهش را روشن تر می نماید بلکه در استنباط درست جایگاه و قلمرو مسئولیت سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران کمک خواهد نمود. وانگهی ارتباط موضوعی مطالب ارائه شده در تحقیق با مسئله حقوق مصرف کننده اقتضاء نمود که مختصراً موضوع اخیر به صورت تطبیقی با حقوق اروپا مورد بررسی قرار گیرد مطالب فوق الذکر تشکیل دهنده فصل اول بخش نخست این تحقیق می باشد.

فصل دوم این تحقیق به بیان مبانی نظری پژوهش در زمینه مسئولیت مدنی ، لزوم استاندارد سازی و حمایت از مصرف کنندگان می پردازد چرا که ورود به ماهیت بحث قبل از تعیین مبانی فکری و نظری مورد تاکید در این تحقیق صحیح به نظر نخواهد رسید . بخش دوم این پژوهش که در واقع تشکیل دهنده بدنه اصلی تحقیق و در بردارنده مسائل اساسی ماهوی و حکمی مرتبط با تحقیق است و با بررسی مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی به طور کلی آغاز شده است . و در مبحث دوم مسئولیت مدنی سازمان استاندارد به طور خاص را مطمح نظر قرار می دهد چرا که مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی دارای ویژگی های خاص است که

مطالعه ابتدایی آن را ایجاب می نماید از آنجا که تفکیک مسئولیت مدنی سازمان استاندارد به عنوان شخص حقوقی مستقل از مسئولیت کارکنان آن که ناشی از خطای تخصصی ایشان است حائز اهمیت می باشد در مبحث سوم به موضوع اخیر پرداخته شده است با تاسی از روش نویسندگان حقوقی که پس از ذکر مبانی و ارکان مسئولیت به بررسی آثار آن و نحوه جبران خسارت می پردازند .

در فصل دوم بخش دوم آثار مسئولیت مدنی و نحوه و انواع جبران خسارت و چگونگی تقسیم مسئولیت در فرض تعدد اسباب به طور مبسوط مورد بررسی قرار گرفته است و در پایان بدلیل آنکه سازمان استاندارد به عنوان نهاد عمومی دولتی دارای وظایف حاکمیتی و تصدی گری است و این امر با لحاظ قوانین موضوعه می تواند در صلاحیت مراجع حل اختلاف از جمله دیوان عدالت اداری در رسیدگی به دعاوی مسئولیت موثر باشد به بررسی موضوعات مرتبط با مراجع صالح حل اختلاف پرداخته شده است .

بخش اول

مفاهیم و مبانی مسئولیت مدنی سازمان استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و

نقش سازمان استاندارد در حمایت از مصرف کنندگان

بررسی مفهوم مورد تحقیق و تمایز آن از مفاهیم مشابه یکی از اساسی ترین گام ها برای کنکاش در مورد هر موضوعی به شمار می رود. تمیز مفهوم مسئولیت مدنی از مسئولیت اخلاقی و مسئولیت کیفری و بررسی مبانی آن که عبارت اند از دلایل حقوقی که اجرای مسئولیت مدنی را توجیه می کند و همچنین تعریف استاندارد و سازمان استاندارد و حقوق مصرف کننده به عنوان بخش اول این تحقیق در بررسی دقیق تر جنبه های مختلف مسولیت مدنی سازمان استاندارد در برابر مصرف کننده و روشن شدن موضوع تحقیق نقش قابل توجهی ایفا می کند.

فصل اول: مفاهیم

مسئولیت مدنی مفهومی است که با ورود ضرر و حصول زیان معنا پیدا می کند و بر اساس آن، زیان وارده باید جبران شود. البته این اصل که زیان زننده باید از عهده زیان وارده برآید، در روابط میان اشخاص حقیقی و افراد، یک اصل مسلم و عقلایی به شمار می رود و اصولاً قوام معاملات و داد و ستدهای رایج میان مردم بر این مبنا شکل می گیرد که در صورت ضرر و زیان، زیان زننده ملزم به جبران آن خواهد بود. بر این اساس، در موارد متعددی همچون امانت، عاریه، اجاره و حتی تمام قراردادهای و عقود انجام یافته میان اشخاص و افراد، جبران خسارت و پرداخت غرامت یک اصل مسلم به حساب می آید.

نگاهی گذرا به متون قانونی و دقت در سیره و روش اصحاب معاملات به خوبی این مسئله را روشن می نماید، چنان که منابع فقهی و احکام شرعی نیز آکنده از دستورات مختلف و متعدد در این زمینه اند. بنابراین، مسئولیت مدنی، هم یک اصل عقلایی، هم یک حکم شرعی و هم یک قاعده حقوقی است که تضمین کننده جبران خسارات و زیان های احتمالی ناشی از قصور یا تقصیر افراد در معاملات و قراردادهای و نیز خسارات ناشی از اعمال زیان آوری است که خارج از قرارداد صورت می گیرد.

اما آنچه جای بحث و نظر دارد مسئولیت مدنی دولت و موسسات دولتی و در راس آن سازمان استاندارد به عنوان قدرت حاکم و مقام برتر تصمیم گیرنده در رابطه با امور جامعه و کشور است. در گذشته، به دلیل اینکه دولت دارای اقتدار برتر بود و از این منظر، حریم دولت مقدس پنداشته می شد، اصلاً انتقاد یا اعتراض نسبت به دولت معنا نداشت، چه رسد به اینکه مردم دولت را به لحاظ اعمال و اقداماتش ملزم به پرداخت خسارت به افراد و اشخاص بدانند. هر چند این تفکر مدتی طولانی بر جوامع بشری حکمفرما بود، اما با پیدایش انقلاب های دموکراتیک و مطرح شدن حقوق بشر و شهروندی و مهیا گشتن زمینه های طرح شکایت علیه دولت ها از جانب افراد، این تابو شکست و اقتدار پر شکوه دولت در انظار مردم خرد گشت، به گونه ای که امروزه دولت نمی تواند از سر اقتدار

و قدرتمندی با مردم روبه رو شود، بلکه کمال دولت در آن است که بتواند با در پیش گرفتن سیاست های اقناعی، مردم تحت حاکمیت خویش را از راه های گوناگون راضی نگاه دارد. بر همین مبنا، یکی از مباحث مهم و مسائل دارای اهمیت، مسئولیت مدنی دولت در قبال اعمال و اقداماتی است که احیاناً نسبت به برخی از شهروندان زیان آور تلقی می گردد. امروزه مسئولیت مدنی دولت، همانند مسئولیت مدنی افراد، یک اصل مسلم به شمار می آید و در این مورد جای هیچ گونه شک و تردیدی نیست. آنچه محل بحث و گفتگوست ابعاد و زوایای آن است، به گونه ای که برخی از دیدگاه ها آن را نسبت به تمام اعمال و اقدامات دولت قابل طرح و بررسی می دانند، اما از منظر برخی دیگر، مسئولیت مدنی دولت تنها در رابطه با آن دسته از اعمال دولت مطرح است که از جهت تصدی گری صورت می گیرد. نوشتار حاضر سعی در بررسی این موارد دارد.

مبحث اول: مفهوم مسئولیت مدنی

در این مبحث ابتدا به تعریف مسئولیت پرداخته و در گفتار دوم انواع مسولیت مدنی و تفاوت آن با سایر مسئولیت ها را مورد بررسی، و در گفتار سوم ارکان و مبناء مسئولیت مدنی دولت را بررسی خواهیم کرد.

گفتار اول تعریف مسئولیت :

در فرهنگ های مختلف مسئولیت به معنی قابل مواخذه بودن شخص طبیعی آمده است به طوری که در فرهنگ جامع نوین مسؤلیت به مفهوم قابل بازخواست و مسؤل به معنی قابل جواب آمده است. در فرهنگ فارسی عمید مسئولیت عبارت از آنچه انسان عهده دارد و مسؤل آن باشد و مسؤل به معنی پرسیده شده و خواسته شده آمده است^۱.

در فرهنگ فارسی معین مسئولیت به معنی چیزی خواسته شده، کسی که فریضه ای بر ذمه دارد که اگر عمل نکند از او بازخواست شود و مسئولیت به معنی مسؤل بودن و موظف بودن به انجام دادن امری است^۲.

^۱ حسن عمید. فرهنگ فارسی. انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲، ص ۹۵۰

^۲ محمد معین. فرهنگ فارسی جلد سوم. انتشارات امیر کبیر، ۱۳۶۲، ص ۴۰۷۷

چنانکه گفته شود (سالت عن حاله) از حالش پرسید و یا (سالت بكذا) او چنین پرسید سیلونک عن الانفال از تو می پرسند و مسئول به معنی بازخواست ذکر شده است.^۱

معنای اصطلاحی نیز از معنای لغوی آن دور نیفتاده است. آقای دکتر لنگرودی در کتاب ترمینولوژی حقوقی مسئولیت را چنین تعریف کرده است: مسئولیت تعهد قانونی شخصی بر رفع ضرری که به دیگری وارد کرده است خواه این ضرر ناشی از تقصیر وی باشد یا ناشی از فعل وی.

آنچه از این تعریف بر می آید مسئول شناختن وارد کننده ضرر در قبال عمل خود می باشد. مسئول واقع شدن اشخاص در قبال افعال خود و یا اشیاء تحت مراقبت خود را باید یکی از ضروری ترین نیازمندی های جوامع انسانی در تنظیم روابط خود به حساب آورد. این مهم در شرایطی که دولت به عنوان تثبیت کننده امور و این که حافظ و مسئول بسیاری از اموال عمومی و حتی اموال خصوصی است بسیار بیشتر قابل توجه است.

گفتار دوم: تعریف مسئولیت مدنی و تفاوت آن با سایر مسئولیت ها :

الف: تعریف مسئولیت مدنی

اصطلاح مسئولیت مدنی در مقابل مسئولیت کیفری قرار دارد و منظور از آن مسئولیتی است که شخص در مقابل زیان هایی که فرد یا افراد و یا اشیاء تحت نظارت وی به اشخاص یا اموال آنها وارد می کند، دارد

به عبارت دیگر، در هر موردی که شخصی ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، می گویند وی در برابر شخص جبران خسارت شونده دارای مسئولیت مدنی است^۲ و بر مبنای این مسئولیت شخص زیان رساننده ملزم به جبران زیان و ضرر وارده به متضرر می شود، این نوع مسئولیت بر اساس یک رابطه دینی بین زیان دیده و زیان زننده ایجاد میشود و اصطلاحاتی نظیر بدهکار و طلبکار، پرداخت دین و بدهی، در این نوع مسئولیت استعمال می گردد.^۳

۱ محمدجعفر، جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش، چاپ ششم، تهران ۱۳۷۲، ص ۶۴۵

۲ ناصر، کاتوزیان، ضمان قهری، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول ۱۳۷۴، ص ۷

۳ راعب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، انتشارات افست ۱۳۸۰، ص ۲۲۴

ب: انواع مسئولیت مدنی و تفاوت آن با سایر مسئولیت ها :

۱- انواع مسئولیت مدنی :

مسئولیت مدنی در حقوق تعهدات عنوانی است برای بیان الزام قانونی جبران ضررهای ناروا، خواه این ضرر از شکستن پیمان و نقض عهد حاصل آید یا از تخطی از تکالیف عمومی احتیاط و عدم اضرار به غیر. بر این پایه مسئولیت مدنی دو شاخه دارد، مسئولیت قراردادی و الزام خارج از قرارداد.

۱-۱- مسئولیت قراردادی:

بنا به عقیده مرسوم در حقوق تعهدات هر گاه مدیون یک تعهد قراردادی از انجام تعهد خود امتناع کند و از این خودداری خسارت به طرف مقابل او در قرارداد وارد آید، مکلف به جبران خسارات است. این تکلیف مسئولیت قراردادی نام دارد.

بر پایه این عقیده مسولیت قراردادی عبارت اند از الزام عهدشکن به جبران خسارت ناشی از پیمان شکنی. منبع این الزام نیز چنانکه از تعریف بالا بر می آید یا عقد است یا عرف است یا قانون^۱. این که آیا ترتیب میان این منابع وجود دارد و هر یک بر حسب اهمیت بر دیگر مرتب است یا اینکه تفاوت میان آنها ظاهریست و هر سه به یک منبع باز می گردد، مسئله ایست که حل آن خارج از این مبحث است و در تحقیق دیگر نیازمند بررسی است. در این مجال به همین میزان اکتفا می شود که اجمالا سه منبع برای مسولیت قراردادی وجود دارد که عبارت اند از عقد، عرف، قانون.

۱-۲- : مسئولیت خارج از قرارداد

در خارج از چارچوب روابط قراردادی با گروهی دیگر از الزامات قانونی روبه رو هستیم که موضوع و هدف آنها نیز جبران خسارت است در یک جامعه منظم هرگاه شخصی در اثر فعل یا ترک فعل خود ضرر ناروایی به دیگری وارد آورد مکلف به جبران است. این الزام نیز مسئولیت نام دارد و مباحث مربوط به آن در حقوق تعهدات زیر عنوان مسولیت مدنی مطالعه می شود.

^۱مجید غمامی، قابلیت پیش بینی ضرر در مسولیت مدنی، انتشارات شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸ ص ۱۱